

номіки України. Тому важливим стає питання реформування зовнішньоекономічного сектора України, інтеграції її господарської системи у міжнародну економіку, створення розгалуженої інфраструктури, яка б забезпечувала швидку реалізацію ринкових перетворень, перш за все у зовнішньому секторі економіки. Від трансформації зовнішнього сектора економіки України залежать подальший економічний розвиток країни, ефективність і результативність підприємницької діяльності, місце України в системі світового господарства.

Список літератури

1. Украина оказалась в тройке беднейших стран Европы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <<http://www.rosbalt.ru/2008/11/07/539419.html>>.
2. Школа, І. М. Міжнародні економічні відносини [Текст] / І. М. Школа, В. М. Козменко. – Чернівці : Рута, 2005. – 351 с.
3. Калюжна Н. Л. Роль України в міжнародних інтеграційних процесах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com/18_NiIN_2007/Economics/22815.doc.htm>.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© О.І. Печенка, А.В. Янчев, О.О. Шевченко, 2009.

УДК 116: 061.18: 330.342

І.І. Помінова, ст. викл.

СТАНОВЛЕННЯ МЕРЕЖЕВИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Розкрито закономірності розвитку мережеских форм організації економіки в сучасних господарських системах; виявлено характерні риси мережескої економіки та обумовлені цим зміни соціально-економічних відносин.

Раскрыты закономерности развития сетевых форм организации экономики в современных хозяйственных системах; выявлены характерные черты сетевой экономики и обусловленные этим изменения социально-экономических отношений.

Tendencies of development of network as an organizational form of modern economic system and specific features of network economy are defined corresponded changes in socioeconomic relations are described.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах інформаційної економіки домінуючі функції та процеси усе більше організуються за принципом мереж. Розвиток мережеских форм організації економіки призводить до еволюції сучасних економічних сис-

тем, нових можливостей отримання прибутків і потребує адекватних механізмів їхнього використання.

У сучасній економіці важливо враховувати, що мережеві форми організації економічних систем, які базуються на сучасних комунікаціях та інформаційних технологіях, дозволяють здійснювати швидку інкорпорацію знань і використання їх у найбільш доходних сегментах ринку починає витісняти традиційні форми економічних відносин у суспільстві. Уже зараз мережеві форми організації економіки властиві майже всім рівням господарських систем та їхній вплив підсилюється.

Зростаюча роль мережевих структур очевидна. У ході розвитку ринкових відносин вони поступово займають належне їм місце в економіці господарських систем. Проте недостатній ступінь розвитку мережевих форм організації в українській економіці зумовлює необхідність науково-практичного пошуку варіантів адекватної умовам мережевої діяльності поведінки господарюючих суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом сфера розвитку мережевих форм організації економіки в сучасних господарських системах різних рівней вважається малодослідженою. Проте окремим питанням мережевої економіки у вітчизняній та зарубіжній літературі приділяється увага. Серед зарубіжних авторів у даній сфері знань найбільш відомі Д. Бірн, Б. Гейтс, Ф. Махлуп, М. Кастельс та ін. Серед російських та українських вчених даною проблемою займалися В.І. Відяпін, В.Л. Іноземцев, В.П. Леонт'єв, І.А. Петропавлов, Ю.В. Яковець тощо.

Мета та завдання статті. Основна мета дослідження полягає у виявленні закономірностей розвитку мережевих форм організації економіки в сучасних господарських системах. Задля досягнення даної мети необхідно таке:

- виявити характерні риси мережевої економіки;
- розкрити еволюцію мережевих форм організації економічної діяльності;
- показати специфіку поведінки економічних агентів у нових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній економіці домінуючі функції та процеси усе більше стають організованими за принципом мереж. Саме мережі складають нову соціально-економічну морфологію нашого суспільства, а розповсюдження «мережевої» логіки в значній мірі відбивається на ході та результатах процесів виробництва, розподілу, обміну та споживання.

Мережева форма соціально-економічної організації існувала і в інші часи, в інших місцях, проте парадигма нової інформаційної тех-

нології забезпечує матеріальну основу для всебічного проникнення такої форми в усі сфери нашого життя. Належність до тієї чи іншої мережі або відсутність такої разом з динамікою одних мереж по відношенню до інших виступають в якості найважливіших джерел економічної влади та змін у суспільстві.

Мережеві форми організації економіки є породженням інформаційної епохи. Вони характеризуються одночасною трансформацією економіки, праці, зайнятості, корпоративної культури, політики й державних інститутів. Мережеве суспільство значною мірою базується на новій, віртуальній економіці, за якої інноваційні знання й інформація стають ключовими чинниками якості, продуктивності й конкурентоспроможності. Вони є найважливішими складовими, що формують якість людських ресурсів, їх здатність використовувати сучасні технології й управляти новітніми інформаційними й економічними системами.

Інформаційно-комунікаційні мережі, засновані на поєднанні телекомунікаційних і комп'ютерних мереж, що згодом трансформувалися в глобальну мережу єдиного інформаційного обслуговування з цифровою передачею інформації, стали матеріальною інфраструктурою сучасної економіки.

Транснаціональний інформаційний простір виникає в рамках мереж і функціонує поза межами національних ринків. Мережі з'єднали основні біржі цінних паперів, валютні біржі та дозволили об'єднати інформацію з усього світу. За таких умов відбувається таке:

- по-перше, суттєво зменшується державний контроль і державне регулювання фінансових операцій;
- по-друге, з'являються додаткові можливості для спекулятивних операцій із валютами та цінними паперами;
- по-третє, знімаються обмеження у часі та просторі в галузі виробничої діяльності й наданні послуг;
- по-четверте, виникає новий феномен так званого інформаційного поля, що являє собою значно більш високий ступінь інтеграції багатьох носіїв інформації та ретрансляційних засобів у єдину мережу;
- по-п'яте, поява комунікаційних мереж забезпечує швидкий обмін товарами, інформацією, чим знімає буфер часу і простору в конкурентній боротьбі;
- по-шосте, виникає нова форма міжнародного спілкування й обміну інформацією, що призводить до серйозних структурних змін у світовому співтоваристві, надає більшого динамізму суспільним і виробничим процесам;

– по-сьоме, усуваються часові та просторові бар'єри у використанні робочої сили.

Таким чином, інформаційна технологія використання мереж дозволяє здійснювати швидкі й ефективні маневри в будь-яких сферах фінансової й економічної діяльності. За таких умов менш розвинені ринки отримують можливість залучитися у русло єдиного світового розвитку. Проте складність полягає в тому, що в сучасних умовах економіка окремих країн розвивається в різних, несумісних просторових координатах. Узгодження діяльності у валютно-фінансовій, економічній сферах, пошук сумісності в технологічній сфері продиктовані прагненням знайти можливі стикування між країнами різного рівня розвитку. Регіони, що мають більш досконалі технології, мають переваги у разі опрацювання інновацій. Для забезпечення ланцюгової реакції інноваційного процесу необхідна критична маса ідей і технологій. Вирішальне значення при цьому має розвиток інформаційних технологій і поширення Інтернету.

Країни, що не встигають за розвитком глобальних технологій мережевої діяльності, нездатні утримуватись на існуючому рівні, не говорячи про його підвищення. Розшарування, що відбувається у світовій економіці, загрожує згодом набути стійкого характеру і взаємопроникнення різнотипних економік. Воно може загальмуватися за багатьох обставин. Зокрема, сучасне високотехнологічне виробництво інформаційної економіки на відміну від індустріального виробництва, орієнтованого на виготовлення масової, однорідної продукції, важко піддається територіальному розосередженню із причин залежності від праці найвищої кваліфікації, базування на особливій спеціалізованій інфраструктурі тощо. Швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних мереж не завжди сприяє територіальному розосередженню.

Поширення економічної діяльності на мережевій основі створює як безпрецедентні можливості для менш розвинених ринків, так і загрози суверенітету у сфері фінансів. Глобалізація світової економіки сприяє формуванню єдиного ринку капіталів. Фондовий ринок є одним з механізмів акумулювання й перерозподілу капіталу в світовій економіці. Зараз можна говорити про перевагу цього джерела формування капіталу порівняно з кредитом і внутрішнім накопиченням.

Розвиток мереж зробив можливим миттєве переміщення коштів з одного національного ринку на інший. Поряд з безсумнівними перевагами такої мобільності капіталу її безпосереднім наслідком є нестійкість національних ринків цінних паперів. З іншого боку, одним з найважливіших наслідків розвитку мережевої економіки і глобалізації фо-

ндових ринків стає загострення конкуренції за інвестиції між окремими національними ринками і групами ринків.

Сучасне суспільство можна охарактеризувати як суспільство мережевих структур. Мережева структура – це комплекс взаємопов'язаних вузлів. Конкретний зміст кожного вузла залежить від характеру тієї конкретної мережевої структури, про яку йде мова. До них відносяться ринки цінних паперів та допоміжні центри, коли мова йде про мережі глобальних фінансових потоків. Відповідно до закону мережевих структур, відстань (або інтенсивність та частота взаємодій) між двома точками буде меншою, коли вони виступають у якості вузлів тієї чи іншої мережевої структури, ніж коли вони не належать до однієї мережі. З іншого боку, у межах тієї чи іншої мережі потоки або мають однакову відстань до вузлів, або воно дорівнює нулю. Включення у мережеві структури або виключення з них, поряд з конфігурацією відносин між мережами, що відбувається за допомогою інформаційних технологій, визначає конфігурацію домінуючих процесів і функцій сучасної економіки.

Мережі – це відкриті структури, які можуть необмежено поширюватися шляхом включення нових суб'єктів, якщо ті в змозі долучитися до комунікації в її межах. Економіка, в основі якої мережева основа, характеризується високою динамічністю та відкрита для інновацій. Мережі стали інститутами, які сприяють розвитку великої кількості сфер та галузей: економіки, заснованої на інноваціях; глобалізації та децентралізованої концентрації; сфери праці з її робітниками та фірмами, що заснована на гнучкості та адаптуємісті; сфери культури та політики.

Зближення економічної еволюції з інформаційними технологіями дозволило створити нову матеріальну основу для здійснення таких видів діяльності, що пронизують всю економічну структуру. Матеріальна основа, на якій базуються мережі, виступає в якості невід'ємного атрибута домінуючих економічних процесів, визначаючи тим самим і саму економіку.

Отже, можна стверджувати, що нові економічні форми будуються навколо глобальних мережевих структур капіталу, управління та інформації, а здійснюваний через такі мережі доступ до технологічних вмінь та знань складає у наш час основу продуктивності та конкурентоспроможності. Компанії, фірми та інші організації й інститути об'єднуються у мережі різної конфігурації, структура яких стає відходом від традиційної різниці між крупними корпораціями і малим бізнесом, охоплюючи сектори та економічні групи, організовані за географічним принципом. Тому трудові процеси набувають все більш ін-

дивідуального характеру, відбувається фрагментація діяльності в залежності від виробничих завдань з її наступною реінтеграцією задля отримання кінцевого результату. Це проявляється через виконання взаємопов'язаних завдань у різних місцях планети, що означає новий розподіл праці, який заснований на можливостях та спроможностях кожного робітника.

Орієнтація на мережеві форми управління та виробництва не означає зміни типу економічної системи. Економіка мережевих структур, в будь-яких його інституціональних втіленнях, залишається змішаною ринковою економікою.

Сучасна економіка характеризується всесвітнім характером і в значній мірі будується навколо мережі фінансових потоків. Капітал працює у глобальному масштабі та в реальному часі, причому він реалізується, інвестується та нагромаджується насамперед в сфері обігу, тобто як фінансовий капітал. Останній завжди складає основну частину капіталу, проте сьогодні ми стаємо свідками феномену: подальше нагромадження капіталу та фінансова діяльність все частіше здійснюється на глобальних фінансових ринках; з цих мережевих структур надходять інвестиції в усі галузі господарчої діяльності: інформаційний сектор, сферу послуг, сільськогосподарське виробництво, охорону здоров'я, освіту, обробну промисловість, транспорт, торгівлю, туризм тощо.

Деякі види діяльності, проходячи через різноманітні цикли і відчуваючи вплив глобальної конкуренції, стають більш доходними, ніж інші. При чому, незалежно від того, що саме забезпечує отримання прибутку (виробники, споживачі, технології тощо), він потрапляє в мережу фінансових потоків, де будь-який капітал зрівнюється в умовах перетворених продуктів на гроші. У таких умовах капітал різних сфер та галузей збільшується, або зменшується, визначаючи життя корпорацій, заощаджень, національних валют та регіональних економік.

Навіть так звану «реальну» економіку сьогодні ми починаємо розуміти як «нереальну», оскільки в епоху панування мережевих структур дійсна реальність знаходиться у фінансовій сфері. Усі інші види діяльності стануть або основою для отримання необхідних вільних коштів, які можна було б вкласти у глобальні фінансові потоки, або в якості результату вже розміщених капіталовкладень.

Експерти відмічають, що сьогодні фінансовий і промисловий капітал, пов'язаний з високими технологіями, стає все більше взаємозалежним, хоча зберігає власну специфіку в тому, що стосується форми діяльності кожної з галузей.

В умовах економіки, що побудована навколо мереж, капітал або первісно носить глобальний характер, або стає таким з метою долучення до процесу нагромадження. За принципом мереж фірми вибудовують як власну внутрішню структуру, так і зовнішні зв'язки. Завдяки цьому потоки капіталу та викликана ними діяльність, пов'язана з виробництвом, управлінням та розподілом, розтікається по взаємопов'язаних мережах різноманітної конфігурації. Це надзвичайно змінює звичну уяву про власників капіталу.

Місце глобального власника капіталу сьогодні посідає взаємопов'язана, глобальна система капіталу, рух та мінлива логіка якого повністю визначають економічні процеси та відбиваються на житті суспільства в цілому. Таким чином, власник капіталу є знеособленим та усупільненим, створеним з фінансових потоків, що керуються електронними мережами. Глобальна мережа одночасно об'єднує та ставить під контроль конкретні центри нагромадження капіталу, визначаючи структуру поведінки власників на основі підкорювання собі.

Також змінюються в мережеві економіці категорії праці та виробничих відносин. У просторі фінансових потоків робітники не зникають і роботи залишається достатньо. Сучасний світ характеризується великою кількістю робочих місць та більш високим відсотком зайнятості, ніж коли-небудь в історії. Розповсюдження інформаційних технологій, не дивлячись на зміни структури праці та зникнення певних видів роботи, не призвело і навряд чи в майбутньому призведе до масового безробіття, як стверджували скептики. Зростання безробіття в більшій мірі може бути пов'язане з соціальними інститутами, аніж з новою виробничою системою.

Перехід світової спільноти до технологічного укладу, що базується на мережевому розвитку виробництва і управління, на масовому використанні інформаційно-комунікативних технологій, визначає новий ступінь сучасної цивілізації. Її головні риси – посилення ролі кваліфікації, професіоналізму і творчих здібностей робітника як головних характеристик праці та людського капіталу. Найважливішим активом високотехнологічної, інформаційно-мережевої економіки стають не матеріальні ресурси, а знання, інтелект, інформація, інновація, що перетворюються сьогодні у реальні фактори національної конкурентоспроможності. Саме тому частка людей з вищою освітою у населенні працездатного віку постійно зростає у всіх країнах.

Зміни в характері конкуренції в умовах інформатизації суспільства і переходу до економіки мережевих структур формує нові вимоги до системи освіти. Так звані віртуальні робочі місця, що, вже зараз широко розповсюджені та завдяки яким у низці випадків відпадає не-

обхідність безпосереднього контакту між робітниками у трудовому процесі, потребують іншої психології робітника, спеціальної підготовки, принципово іншого кваліфікаційно-освітнього рівня, можливо, навіть зміни самого поняття кваліфікації. Мережева економіка потребує спеціалістів нового типу: робітники окрім високих професійних якостей мають бути спроможними до управлінської та підприємницької діяльності, до діагностування ділових відносин і встановлення ділових контактів, бути компетентними, мати високий інтелект і високий рівень культури, а також схильність до індивідуальної творчості, а, головне, розумітися на роботі в інформаційному світі, в глобальній інформаційній мережі.

Докорінні зміни відбуваються у відносинах праці та капіталу. У мережевій економіці капітал за своєю сутністю носить глобальний характер, а праця, як правило, локальний. Історична реальність розвитку інформаційних технологій така, що веде до концентрації та глобалізації капіталу, причому саме завдяки сильному децентралізуючому впливу мережевих структур. Можна виділити наступні особливості сучасної праці, це такі, як:

- розрізнена в залежності від операцій, що виконуються;
- роздрібнена за організаційною ознакою;
- диверсифікована в аспекті наявності або відсутності роботи;
- розділена в умовах колективної діяльності.

Мережі зливаються одна з одною, створюючи метамережу капіталу. Праця ж стає все більш індивідуалізованою з точки зору можливостей робітників, умов праці тощо. Роль людини стає більш розмитою в умовах мінливої системи виробництва, спільної роботи, створення мереж, залучення зовнішніх джерел.

Отже, в рамках комплексних, глобальних мереж, що взаємодіють, виробничі процеси об'єднуються в одне ціле. Проте водночас відбувається диференціація трудових процесів, розподіл праці в глобальних масштабах. В умовах мережевого суспільства капітал скоординований у глобальному масштабі, тоді як праця індивідуалізована.

Формування мережевої економіки розширює класифікацію економічних систем за критерієм структури мінливих відносин природи і людини. Перша модель взаємних зв'язків між природою і людиною протягом тисячоліть характеризувалася пануванням природи. Наступний тип відносин сформувався на початку сучасної епохи. Він пов'язується з промисловою революцією і характеризується тим, що людина вже не підкорена природі. Сьогодні ми вступаємо в нову епоху, коли людина настільки підкорює собі природу, що намагається

штучно її відновлювати. Інформація і мережа стали основним компонентом не тільки економічної організації, а, навіть, соціальної.

Висновки. Сучасний світ розвивається у напрямку формування ефективних мережевих форм організації економіки господарських систем. Цей процес змінює процеси економічної інтеграції, в якій товари, послуги, фінансовий капітал, інформація, знання вільно переміщуються, що створює принципово нові чинники та можливості конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Мережеві форми організації не повністю витісняють традиційні елементи економічних систем, а виступають у якості ефективного доповнення, що розвиває можливості функціонування економіки.

Список літератури.

1. Castells, M. The Rise of the Network Society [Text] / M. Castells. – Oxford. : Blackwell Publishers, 1996. – 384p.

2. Иноземцев, В. Л. За пределами экономического общества [Текст] / В. Л. Иноземцев. – М. : Академия, 1998. – 640с.

3. Петропавлов, И. А. Развитие сетевых форм организации экономики в современных хозяйственных системах [Текст] / И. А. Петропавлов. – М. : МАКС Пресс, 2006. – 375с.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© І.І. Помінова, 2009.

УДК 334012.82(477)

Н.М. Штангей, доц.

ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Розглянуто теоретичні підходи до визначення експортної спеціалізації України. Досліджено сучасний стан та перспективи налагодження співробітництва України з країнами близького та далекого зарубіжжя. Обґрунтовано структурні, гео економічні пріоритети міжнародного співробітництва України.

Рассмотрены теоретические подходы к определению экспортной специализации Украины. Исследованы современное состояние и перспективы налаживания сотрудничества Украины со странами ближнего и дальнего зарубежья. Обоснованы структурные, геоэкономические приоритеты международного сотрудничества Украины.

Theoretical approaches to definition of export specialization of Ukraine are researched. Modern condition and prospects of adjustment of cooperation of